

## JĘZYK POLSKI – WYMAGANIA PRZED EGZAMINEM ÓSMOKLASISTY

### 1. Kształcenie literackie i kulturowe.

- a. Rozróżnianie rodzajów literackich (**epika, liryka, dramat**) na konkretnych przykładach; wyróżniki rodzajów literackich.
- b. Rozróżnianie **gatunków literackich**, znajomość cech gatunkowych (**pamiętnik, komedia, fraszka, sonet, pieśń, tren, ballada, epopeja, tragedia, fraszka, sonet, pieśń, ballada, epopeja, tragedia, powieść, bajka, opowiadanie, nowela** i in.).
- c. Rozpoznawanie w tekście i określanie funkcji środków artystycznego wyrazu/ środków stylistycznych (**epitet, porównanie, metafora, uosobienie, ożywienie, apostrofa, wyraz dźwiękonaśladowczy, zdrobnienie, zgrubienie, neologizm, eufemizm, porównanie homeryckie, inwokacja, symbol, alegoria, ironia**).
- d. Znajomość pojęcia **komizm**; jego rodzaje (**sytuacyjny, charakterów, języka**) i funkcja na konkretnych przykładach.
- e. Wskazywanie **uniwersalnych wartości** w tekstach literackich (np. poświęcenie, miłość, patriotyzm, przyjaźń) i ich szeregowanie.
- f. Odwoływanie się do **kontekstów** podczas interpretacji utworów (np. biograficzny – „Treny” J. Kochanowskiego, historyczny – „Kamienie na szaniec” A. Kamińskiego, „Quo vadis” H. Sienkiewicza, filozoficzny- fraszki J. Kochanowskiego).

### 2. Odbiór tekstów kultury.

- a. Wyszukiwanie informacji **w tekstach literackich, publicystycznych i naukowych**; rozróżnianie tych tekstów; cytowanie fragmentów, porządkowanie informacji, określanie ich funkcji.
- b. Interpretacja **dziela sztuki** (obraz, grafika, rzeźba, fotografia).
- c. Rozpoznawanie **gatunków dziennikarskich** i określanie ich cech (**reportaż, wywiad, artykuł, felieton**).
- d. Wskazywanie w tekstach współczesnej kultury popularnej( np. w filmach, komiksach, piosenkach, reklamie) nawiązań literackich i kulturowych.

### 3. Kształcenie językowe.

1) Gramatyka języka polskiego.

#### A. Fonetyka:

- dzielenie na głoski, **klasyfikacja głosek** (ustne- nosowe, twarde-miękkie, dźwięczne – bezdźwięczne)
- wskazywanie i objaśnianie **upodobnień fonetycznych, uproszczeń grup spółgłoskowych**, utraty dźwięczności w wygłosie, rozbieżności między mową a pismem,
- znajomość **zasad akcentowania** i wyjątków od podstawowej zasady (wyjątki- akcentowanie 3. i 4. sylaby od końca).

#### B. Słowotwórstwo:

- analiza słowotwórcza wyrazów (rozpoznawanie **wyrazu podstawowego i pochodnego, podstawy słowotwórczej i formantu**, określanie **rodzaju formantu** [przedrostek, przyrostek, zerowy, międzywyrazowy] i jego **funkcji** - np. tworzenie zdrobnień, nazw miejsc, nazw wykonawców czynności),
- rozróżnianie realnego i słowotwórczego znaczenia wyrazów,
- rozróżnianie **wyrazów złożonych (złożenia, zrosty i zestawienia)**, analiza słowotwórcza tych wyrazów,
- rozróżnianie **typów skrótów i skrótowców**, określanie ich funkcji.

#### C. Fleksja:

- umiejętności z klas IV – VI (rozdzielanie odmiennych [rzeczownik, czasownik, przymiotnik, liczebnik, zaimek rzeczowny, przymiotny i liczebnik]; odmiana części mowy [spójnik, przyimek, partykuła, wykrzyknik, zaimek przysłowny]; odmiana części mowy odmiennych (np. określanie form gramatycznych wyrazów, np. czasownik- osoba, liczba, rodzaj, czas, tryb, postać (aspekt dkn/ ndk), strona); funkcja części mowy w tekście,
- **rozpoznawanie imiesłowów, ich tworzenie i odmiana, rodzaje imiesłowów.**

#### D. Składnia:

- **umiejętności z klas IV- VI:**
  - ✓ rozróżnianie części zdania (podmiot i jego rodzaje, orzeczenie czasownikowe i imienne, przydawka, dopełnienie bliższe i dalsze, okolicznik czasu, miejsca, sposobu, celu, przyzwolenia, warunku, przyczyny),
  - ✓ rozróżnianie zdań złożonych współrzędnie (łączone, rozłączne, wynikowe, przeciwstawne) i podrzędnie (podmiotowe, orzecznikowe, przydawkowe, dopełnieniowe, okolicznikowe czasu itp.)
- **tworzenie zdań z imiesłowowym równoważnikiem zdania; przekształcanie zdania na równoważnik i odwrotnie,**
- rozróżnianie i **analiza wypowiedzi wielokrotnie złożonych** (liczba zdań, sposób zespolenia, wykres, opis poszczególnych zdań składowych),
- odróżnianie **mowy zależnej i niezależnej**, przekształcanie mowy zależnej na niezależną i odwrotnie,
- przekształcenia składniowe (zdanie złożone w pojedyncze, zdanie z orzeczeniem czasownikowym w zdanie z orzeczeniem imiennym i odwrotnie i inne).

#### E. Słownictwo i stylistyka:

- rozpoznawanie słownictwa ogólnonarodowego i słownictwa o ograniczonym zasięgu (np. **terminy naukowe, kolokwializmy, archaizmy**), **wyrazów rodzimych i zapożyczonych**,
- rozpoznawanie **synonimów, homonimów, antonimów**,
- wyróżnianie środowiskowej i regionalnej odmiany języka (**dialekty i gwary**),
- rozpoznawanie **związków frazeologicznych**, rozumienie, stosowanie, określanie funkcji,
- rozpoznawanie nazw osobowych i miejscowych, rodzajów nazw miejscowych,
- rozróżnianie **treści i zakresu** wyrazu,
- rozumienie pojęcia stylu, rozpoznawanie **stylu (potoczny, urzędowy, artystyczny, naukowy, publicystyczny).**

#### F. Komunikacja językowa i kultura języka:

- posługiwanie się terminami: nadawca, odbiorca, komunikat, kod, kontekst, adresat; podmiot liryczny, narrator, osoba mówiąca,
- rozumienie i stosowanie pojęcia „**grzeczność językowa**”,
- rozumienie pojęć: **norma wzorcowa, norma użytkowa**,
- objaśnianie mechanizmu błędu językowego,
- poprawna **odmiana nazw osobowych** (imiona, nazwiska, nazwy mieszkańców) i **miejscowych**,

### 4. Ortografia i interpunkcja.

- a. Znajomość zasad ortograficznych (kl. IV-VI), w tym pisowni łącznej i rozdzielnej i in.
- b. Znajomość zasad interpunkcyjnych dotyczących przestankowania (kl. IV- VI)- np. użycie przecinka przy wyliczeniu, jako rozgraniczenia zdań składowych w zdaniu złożonym, jako wyodrębnienia wtrącenia, wyrazu/ wyrażenia w wołacz.
- c. Wykorzystanie wiedzy na temat wymiany głosek w wyrazach pokrewnych (np. mąż- mężczyzna) oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych (np. **róg- rogu**).
- d. Wykorzystanie wiedzy o różnicach w pisowni samogłosek ustnych i nosowych, spółgłosek twardych i miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych.

- e. Znajomość zasad pisowni wyrazów nieodmiennych i pisowni partykuły „nie” z różnymi częściami mowy.

## **5. Tworzenie wypowiedzi.**

### **1) Elementy retoryki.**

- a. Redagowanie **planu własnej wypowiedzi**.
- b. **Celowe stosowanie akapitów** (rytm akapitowy- akapity dłuższe i krótsze) i nawiązywanie spójności między akapitami.
- c. W tekstach argumentacyjnych celowe stosowanie **tezy/ hipotezy i argumentów** (odwołujących się do logiki, emocji, właściwie uszeregowanych).
- d. **Odróżnianie przykładu od argumentu**.
- e. Przeprowadzanie **wnioskowania** jako **podsumowania wyводу argumentacyjnego**.
- f. Uzasadnianie własnego zdania.
- g. Rozpoznawanie i określanie funkcji **środków perswazji i manipulacji** w tekstach reklamowych.
- h. Przecistawianie się manipulacji językowej poprzez zasady etyki językowej.

### **2) Obowiązujące formy wypowiedzi:**

- Kl. IV-VI – formy użytkowe: ogłoszenie, zaproszenie, instrukcja, dedykacja, gratulacje, życzenia, podziękowanie i in.; dłuższe formy: opowiadanie, list prywatny, list oficjalny, kartka z pamiętnika, kartka z dziennika,
- **recenzja, rozprawka, podanie, życiorys, CV, list motywacyjny, przemówienie, wywiad,**
- przekształcenia na tekście cudzym (skracać, streszczanie, rozbudowanie, parafrazowanie).

## **6. Samokształcenie.**

- a. Korzystanie z informacji z poszanowaniem praw autorskich.
- b. Uczestniczenie w projektach edukacyjnych.
- c. Poglębianie wiedzy.
- d. Rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia i formułowania opinii.

## **Lektury obowiązkowe (obowiązuje szczegółowa znajomość tych utworów)**

- 1) *Artysta* – Sławomir Mrożek
- 2) *Balladyna* – Juliusz Słowacki
- 3) *Kamienie na szaniec* – Aleksander Kamiński
- 4) *Latarnik* – Henryk Sienkiewicz
- 5) *Mały Książę* – Antoine de Saint-Exupéry
- 6) *Opowieść wigilijna* – Charles Dickens
- 7) *Quo vadis* – Henryk Sienkiewicz
- 8) *Szyfrowe prace* – Stefan Żeromski
- 9) *Tędy i owędy* (wybrany reportaż) – Melchior Wańkowicz
- 10) *Zemsta* – Aleksander Fredro
- 11) *Ziele na kraterze* (fragmenty) – Melchior Wańkowicz
- 12) *Żona modna* – Ignacy Krasicki
- 13) *fraszki, pieśni i treny* (tu: I, V, VII, VIII) – Jan Kochanowski.
- 14) *Dziady, cz. II* – Adam Mickiewicz
- 15) *Pan Tadeusz* – Adam Mickiewicz
- 16) *Sonety krymskie* (wybrany utwór) – Adam Mickiewicz
- 17) *Śmierć Pułkownika* – Adam Mickiewicz
- 18) *Świtezianka* – Adam Mickiewicz
- 19) *Reduta Ordona* – Adam Mickiewicz.

Wybrane wiersze poetów wskazanych w kl. IV – VI, a ponadto K. K. Baczyńskiego, S. Barańczaka, C. Norwida, B. Leśmiana, M. Hemara, J. M. Rymkiewicza, W. Szymborskiej, K. Wierzyńskiego, J. Lechonia, J. Lieberta oraz fraszki J. Sztaudyngera i aforyzmy S. J. Leca.